

Tea 6 Ě 13 let

pedago-ko gradivo

avtorji Vlado Ÿkafar, Dr. Staza Tome, Nezo Stojanovi in Mojca Pettauer, Dr. Anka Zupan, Petra Slatinzek

kazalo

uvod	2
o filmu	2
zanimivosti	4
izhodiz a za pogovor o filmskih vrednostih	5
izhodiz a za pogovor o socialnih vrednostih filma	7
izhodiz a za pogovor o gozdu	10

izhodiz a za pogovor o okoljski vrednosti filma
umestitev filma v u ne na rte

19

25

uvod

Pedagozsko gradivo je namenjeno u iteljem in drugim pedagogom, pa tudi starzem, ki bi 0eleli ob filmu **Tea** z otroki spregovoriti o nekaterih temah, ki jih odpira film.

Prispevki vsebujejo razmizljanja o filmu kot takem, o medsebojnih odnosih in okoljski tematiki v njem. Dodajamo tudi povzetek ciljev u nih na rtov izbranih predmetov, v katere lahko umestimo tudi film **Tea**.

Vsekakor film ponuja mnogo ve izkustev od tu opisanih, zato vedno ostaja prostor za domizljijo, ki ji ob filmu pustimo prosto pot.

o filmu

filmografski podatki

Tea, Slovenija/Poljska/Hrvazka/BiH, 2007, 87 min, slovenski jezik, 35 mm, 1:1.85

rejija in scenarij Hanna A. W. Slak

igrajo Nikolaj Burger (Martin), Pina Bitenc (Tea), Aleksander Krozl (dedek), Marko Mandi (Martinov o e), Manca Dorrer (Martinova mama), Tanja Ÿoji (Tejina mama), Senad Bazi (Tejin o e), Ÿan Marolt (gozdar)

fotografija Karina Kleszczewska

montaja Miloz Kalusek, Tomislav Pavlic

glasba Bartek Gliniak

zvok Hanna Preuss

scenografija Katja Ÿoltes

kostumografija Bjanka Ursulov

maska Tina Ÿubic Dodo i

producent Frenk Celarc

pridruŸena producentka Dunja Klemenc

direktorica filma Petra Vidmar

produkcija Gustav Film (Frenk Celarc)

Koproducenti: Studio Maj (Dunja Klemenc), TV Slovenija . Otrozi in mladinski program (Milan Dekleva, Zoran Leskovzek), SPI International Polska . Poljska (Piotr Reich), Jadran Film . Hrvazka (Vinko Grubizi), SCCA/pro.ba . BiH (Amra Bakzi amo)

distributer Cinemania Group in Gustav Film

Ÿanr filmska pravljica

vsebina

Desetletni Martin pozna skrivni jezik dreves in se v gozdu po uti kot doma. S starzi in dedom Ÿivi v hizi sredi gozda. Ima mnogo nevidnih prijateljev med gozdni mi zkrati, kljub temu pa je nekaj, kar Martin pogreza: lovezki prijatelj. Zato za rojstni dan posadi kostonjevo drevo, ki naj bi mu prineslo prijatelje. In res se k Martinovi druŸini prek poletja priseli dvanajstletna deklica Tea. Martinu najprej ne pusti blizu, zato se ji sklone maz evati, a kmalu oba ugotovi ta, da bosta samo s skupni mi mo mi lahko premagala hudobne sile, ki so se spravile na njun udeŸni gozd. Na svoji poti spoznata, da arovniija ne prebiva v gozdu, temve v srcih ljudi.

Film mlade slovenske režiserke Hanne Slak v slovenski filmski prostor prinaza kar nekaj posebnosti in tudi nekatere nove vrednosti. V produkcijskem smislu gre za enega največjih dosežkov novejšega slovenskega filma, ki je z mednarodno ekipo uspel izpeljati finančno in tehnično izjemno zahtevno snemanje. Tematsko zajema zelo široko paleto vprašanj bivanja v sodobnem svetu s področja narave in družbe ter jih pogumno postavlja v srce in duha otroških protagonistov. Enako pogumno se loteva same zvrsti otroškega oz. mladinskega filma, ki ga ne obravnava banalno, klizejsko, zgolj za razvedrilo, ampak vanj vnaza osebno občutenje in doživljanje sveta.

festivali in nagrade

Sarajevo FF

Cottbus FF

10. Festival slovenskega Filma

- nagrada združenja slovenskih filmskih kritikov
- nagrada za najboljšo stransko mozko vlogo; prejel jo je Sandi Krožl
- nagrada za najboljši ton; prejela jo je Hanna Preuss
- nagrada za najboljšo fotografijo; prejela jo je Karina Kleszczewska

Zanimivosti

Večji del zgodbe je ekipa v mesecu in pol posnela v notranjosti slovenskih gozdov. Veliko filmskih kadrov je bilo posnetih v Svetem Duhu na Ostrém vrhu, v Trnovskem gozdu, na Trdinovem vrhu, ob izviru Kamniške bistrice in v rini jami. Film so snemali tudi v filmskem studiu Viba film v Ljubljani, v eni od hizi pod ljubljanskim Ročnikom in v hizi na ljubljanskem grajskem hribu.

Pri ustvarjanju filma je sodelovala mednarodna filmska zasedba, ki jo sestavljajo filmski delavci iz Slovenije, Poljske, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Srbije, Belgije itd. Kar nekaj članov ekipe filma **Tea** so takoj po koncu snemanja poklicali na pomoč ustvarjalci hollywoodskega filma Narnija (2. del), ki so ga deloma posneli v okolici Bovca, ob udoviti Soči.

mitološki kostanj

Kostanj je eden od glavnih junakov filma **Tea**. Stari Kelti, ki so pred več kot dva tisoč leti živeli v velikem delu zahodne Evrope in so pokukali tudi v naše kraje, so kostanj zelo posebej cenili. Kelti so radi živeli z naravo, poznali so njeno uporabo in si z njo pomagali. Saj poznate Asteriksa in Obeliksa pa čarovnika Getafiksa Mirakuliksa, ki je kuhal čudne napoje? No, ti slavni Kelti so imeli tudi svoj horoskop, in sicer drevesnega. Kostanj je zanje pomenil iskrenost in je bil znamenje lepih, pravih ljudi, ki se veselijo življenja.

dva izmed tisočev

Pred začetkom snemanja filma **Tea** so se ustvarjalci skoraj leto dni ukvarjali z najpomembnejšim vpražanjem: kdo bo igral vlogi Martina in Tee. Avdicije so potekale na več sto zolah po vsej Sloveniji, preizkusili so več kot tisoč otrok, na koncu pa so se odločili za Nikolaja in Pino.

izhodišja za pogovor o filmskih vrednostih

Vlado Škafar (filmski režiser in publicist)

V slovenskem filmu je otroški oz. mladinski film v zadnjih dvajsetih letih precej redka in zapostavljena zvrst. To je žalostno dejstvo, saj je s tem ta pomembna in ob utljiva zvrst prepuzena bolj ali manj ceneni televizijski proizvodnji. Pravzaprav tudi prej ni bilo veliko bolje, kljub izjemnemu uspehu Kekca in pozneje Sreče na vrhovi, tako da se otroški in mladinski film pri nas nista razvila v jasno zažrtano filmsko zvrst.

Tudi **Tea** ni klasični otroški ali mladinski film, kot smo jih vajeni iz Hollywooda, ne drži se predpisanih obrazcev otroškega razvedrila, ampak jemlje otroško duzo v vsej njeni kompleksnosti. Če jo vendarle poskusimo postaviti v kontekst slovenskega otroškega in mladinskega filma, bi lahko rekli, da s postavitvijo junakov v mogočno in starodavno naravno okolje ter scenografsko in splošno vizualno dognanostjo spominja na Kekca, tankočutna obravnava otroških strahov, skrbi, predvsem pa ob utenje krivice in boj za pravico pa priključuje v spomin Štiglicovo Dolino miru.

Vzeti otroško duzo in odrazanje resno in celovito je osnova filmske vizije režiserke Hanne Slak. Otroštvo in odrazanje nista napolnjena samo z brezskrbnostjo, veseljem in zabavo, ampak se v otroški duzi porajajo tudi druga občutja, ki niso tako lahkotna, samoumevna. Kako se otrok nanje odziva, kaj z njimi počne, to so

vprazanja, ki zanimajo re0iserko, ko pred desetletnega fanta postavi dva izziva, ki zamajeta njegov pravljni svet (ta je ze toliko bolj pravljni en, ker Oivi v naravi in nima veliko stika z vsakdanjim svetom). Prvi izziv je deklica Tea. Ob njej se prvi soo i s ustvi, ki niso samo prijateljska niti samo namizljena, naj gre za prve klice ljubezni, za zavrnitev ali za maz evanje. Prek nje spozna, da obstaja zunaj pravljni nega gozda stvarni svet, ki je lahko surov in bole . Ta izziv ga pripravi na drugega: kaj narediti, ko zunanji svet zagrozi njegovemu pravljni nemu svetu, da ga bo uni il.

Izpeljava re0iserske vizije je temeljila na eni strani na zahtevni tehni ni produkciji, ki omogo a prepri ljiv prikaz vizualne fascinacije mogo ne narave v kont rapunktu z drobno lovezko prisotnostjo, po drugi strani pa na tanko utni gradnji sekvenc in prizorov, ki bodo z menjavo tizin in gromov prisluhnili do0ivljanju mladih duz. Predvsem pa vse skupaj prikazati im bolj pristno (nepotvorjeno), tako naravno okolje kot naravo mladega loveka.

teme

soobstoj pravljni nega in stvarnega sveta, resni nosti in sanj; kompleksnost odraz anja in odnosov med mladimi; prijateljstvo, ljubezen in druga ustva mladega srca; razumevanje, spoztovanje, varovanje narave; lovek proti naravi in lovek z naravo; vpliv tragi nih dogodkov (v tem primeru posledic vojne) na otroka; Oiveti po svoje, ne glede na pritiske dru0be.

izhodišja za pogovor o socialnih vrednostih filma

Nezo Stojanovič in Mojca Pettau (Krizni center za mlade, Center za socialno delo Ljubljana)

Človek meri svojo kakovost življenja prek vrednot, ki se v moderni družbi nenehno spreminjajo. Otrokova doba je najbolj intenzivno obdobje razvijanja vrednot, saj se otrok učijo v različnih življenjskih položajih, tehta različna stališča, spoznava in preizkuša različne življenjske sloge. Svet doživlja glede na dane konkretne situacije ter jih s tem vrednoti in ocenjuje. Na oblikovanje vrednot in vrednotno usmerjenost posameznika pa vpliva tudi socialno okolje, saj človek potrebuje medsebojne odnose in razmerja, ki se oblikujejo skozi druženje in povezovanje. Brez medčloveških razmerij ne moremo preživeti, brez medsebojnih odnosov nismo bitji ljudje. Za mlade so najbolj pomembne vrednote, ki so vezane na zasebno življenje, na odnose in razvoj individualnosti.

Današnja človeška družba bi lahko imenovali tudi storitvena družba. Potreba po nenehnem prilagajanju zahtevam okolja zahteva tudi od družine, da svojo nalogo opravlja na način, ki ni vedno prijazen do človeka. Usmeritev družine je vedno bolj profitna in vedno manj odprta in dojemljiva za pomembno vlogo čustev in motivov pri svojem delovanju kot sistemu. Zaradi tega v mnogih družinah ne zmorejo vzpostaviti toplih in pristnih odnosov ter otroka pripraviti na njegovo bodočo vlogo v družbi, kar je dolgotrajen proces vzgoje in izobraževanja.

Starši so danes večji del dneva odsotni od doma in otroci se morajo znajti sami, prepuzeni so svoji volji in presoji. Socializacija otrok poteka na več ravneh, v različnih okoljih. Najprej v družini, ki je primarni vzgojni prostor, nato v vrtcu ali zoli, kjer otroci preživijo pol svojega časa. Pomemben pa je tudi prosti čas, ki ga otrok v modernem svetu velikokrat preživlja sam. Prostni čas naj bi otroku ponujal svobodo in lastno odločitev o tem, kaj bo počel, kaj bo sprejel kot pozitivne vrednote in česa ne.

Biti svoboden pomeni za loveka svobodno izbiro dejavnosti in odnosov, ki je za otroka ze posebej pomembna, saj se izogiba nadzoru in kontroli, ki sta mu pogosto ovira pri njegovi ustvarjalnosti in razvoju. Dejstvo je, da vzgoja in socializacija otrok potekata tudi v vrtcih in zolah, zato film **Tea** lahko k temu pomembno prispeva. Osnovan je na otrokovih 0eljah in potrebah, na 0ivljenje otroka gleda z odprtimi o mi, ki so napolnjene z razumom, utom za otroke, z mnogimi idejami in vztrajnostjo. Film lahko zabolji in osvoboditi hkrati. Želiz biti ljubljene, sprejeti, zaradi strahu pred izgubo se zaprezi vase in zgradi namizljeni svet, ki te ne more prizadeti, ki ti daje upanje in vliiva optimizem. Je tvoj, je prav tak, kot ga takrat potrebuje, in nih e ti ga ne more vzeti. Liki otrok in odraslih v filmu ter njihovi medsebojni odnosi ostajajo pri konkretnih stvareh problema in se ne oddaljujejo od socialnega konteksta, ki pomaga ustvariti boljzo sliko otrokovih stisk in te0av, in kar je morda ze bolj pomembno, sliko njegovih mo i in volje. Otrok se ob gledanju filma znajde v razli nih ustvenih situacijah, ki so lahko tudi odraz do0ivljanja njegove lastne stiske. Teme, kot so odsotnost o eta, osamljenost, nemo , begunstvo, odr az anje, odnosi z vrstniki, s starejzimi, z dru0bo in njenimi zahtevami, otroku omogo ijo socialno identifikacijo in mu ponudijo mo0nost, da se soo i z lastno bole ino, 0alostjo, potrto, s problemom. Hkrati pa ga film popelje v domizlijski svet. Ob tem ga ne pu z a samega, njegova odprtost in naravnost k osebnemu do 0ivljanju posameznika 0e sama ponuja mo0nost iskanja reitve. Prizori in dogodki ustveno ne manipulirajo z gledalcem, otroka pritegnejo k opazovanju in mu omogo ajo, da ob gledanju filma razmizlja, se dotakne samega sebe, ustvari staliz e in ga preoblikuje v svojo izkuznjo.

Glavna junaka Tea in Martin si oba 0elita, da bi nekomu nekaj pomenila, da sta nekomu dragocena. Zato vsak otrok ze kako potrebuje ob sebi loveka, ob katerem bo za util, da ga ima rad. Najve ji del stisk do0ivlja otrok v dru0ini, saj je dru0ina najprej njegovo edino, nato pa ze dolgo asa prevladuje e okolje. Martin z navidezno urejeno in popolno dru0ino, idili nim 0ivljenjem v hizi v gozdu, ter Tea z odsotnim o etom in ustveno negotovo, odtujeno mamo imata ve skupnega, kot je videti na prvi pogled. Tako kot vsi otroci tudi onadva ob utita vsako najmanjze dogajanje, pa eprav o tem starzi ne govorijo ali se pretvarjajo, da ni ni narobe. Svojo potrto in zaskrbljenost ka0eta v vedenju, ki ni vedno najbolj prijazno do dr ugh, v nekem trenutku 0e preide v zkodo0eljnost in otrozko nesramnost, celo krutost. Sprva odklanjata in zavra ata vloge, v katerih sta se znazla zaradi potrebe starzev, kasneje

v skupni akciji za ohranitev gozda in bivalnega okolja postaneta prijatelja. Tukaj zasledimo odsotnost varnosti, Tea nima svojega doma, Martinu pa se v sobo vseli tujka Tea in nima več intimnega prostora. Srečamo se s problemom begunstva in nezavidljivim položajem begunca v sodobni družbi, ki ga že bolj poriva na rob preživetja in obupa. Izide se ob utek varnosti.

V zgodbi najdemo elemente pravljice, pravljici ni lik s lovezkimi lastnostmi, in razvijanje odnosa med dobrim in zlim. Na ta način se otroku bolj približa, ga povabi v raziskovanje in ga ne vznemirja preveč. Otroku da prostor za zabavo in sprostitve, in kar je najvažnejše, možnost spoznavanja svojih lastnih občutij. Približa mu resničnost in jo loči od namizljenega, domišljjskega sveta.

Pogovor z otroki in dobra predstavitev filma pred in po ogledu sta zaželena, saj lahko le na ta način film postane dober koncept za njihovo socialno razvijanje osebnosti. Pogovor v smislu spodbude, opore in motivacije za ogled, ker otroci vedno nekaj izvedejo in hočejo. Osebe, stvari, pojavi in dogodki so tisti elementi, ki motivirajo. Že opisovanje različnih lovezkih lastnosti, kot so nesramen, dober, slab, skrben, ljubeč, nasilen, in občutkov kot na primer sreča, žalost, strah, nemoč, jeza, bes, nemir, lahko pri otroku spodbudijo zanimanje in radovednost za film. Tudi pogovor o prijateljstvu, starših, družini, igri, dolgem času in osamljenosti bo otroku pomagal, da se bo lažje vključil in povezal z zgodbo. Otrokovo pozornost pritegnejo novosti in nejasne stvari, ko stvari spozna, postane zadovoljen. S tem ustvarimo pogoje in ustveno razpoloženje, ki vpliva na otrokovo sprejemanje dogajanja na filmu in njegovega sporočila.

vpriprava za razpravo

Ali bi vključil v gozdu, zakaj ja in zakaj ne?

Ali si se že igral v gozdu, kako si se igral in s kom?

Kako bi se počutil, če bi prišel nekdo stanovat v tvojo sobo?

Ali imam prijatelja, kdo je tvoj prijatelj, zakaj se z enim več pogovarjaj, družiz, igraj kot z drugim, zakaj ti je on bolj všeč kot kakšen drug otrok, zakaj ga imam bolj rad?

Ali ti je kdaj dolg čas, kaj delaš, ko ti je dolg čas, kaj se najraje igraš, s kom se doma najraje pogovarjaj in o čem?

Ali poznate koga, ki ni iz Slovenije, kakšen je?

Česa te je najbolj strah?

Pogovor o čustvih in občutenju letih: veselje, jeza, žalost, sram, žaljenost, strah.

izhodišča za pogovor o gozdu

Dr. Staza Tome (Prirodoslovni muzej Slovenije) in doc. dr. Robert Brus (Biotehniška fakulteta, Oddelka za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire)

uvod

Prav v času, ko je na ogled film **Tea**, ki opozarja na človekov odnos do gozda, je tudi v Prirodoslovnem muzeju Slovenije na ogled razstava Skrivnosti gozda. Gre pravzaprav za naključje, čeprav v današnjem času, ko se vedno bolj zavedamo človekove odvisnosti od okolja, uničevanja naravnih dobrin in potrebe po trajnostnem razvoju človeške družbe, niti ni presenetljivo, da se okoljske problematike lotevajo tako umetniki kot naravoslovci. In ker smo Slovenci z gozdom že od nekdaj tesno povezani in od njega tudi precej odvisni, nas upravičeno skrbi za njegovo usodo. Posebej v času, ko na lastni koži že lahko občutimo posledice človekovega poseganja v naravo in nam grozijo podnebne spremembe.

Film **Tea**, razstava Skrivnosti gozda in knjiga z istim naslovom, ki je izšla ob razstavi, se lepo dopolnjujejo. Medtem ko film deluje predvsem na čustveni ravni, razstava in knjiga predstavljata mnoga racionalna dejstva. Film in interaktivna razstava sta,

predvsem za otroke, vze na in zanimiva medija, ki ponujata priložnost za zabavno učenje, na videz mimogrede, učenitelju pa preostane le, da učencem pomaga urediti in osmisliti vtise in izkušnje. Tako pridobljeno znanje pa je najboljša naloga, ki človeku ostane za vedno.

Pri učenju je gradivo je izbrano iz besedil knjige Skrivnosti gozda, v kateri je zelo obzirneje predstavljen gozd, njegov pomen, razširjenost, ogroženost, njegovi prebivalci in odnosi med njimi.

o gozdu

Gozdove in drevesa so tako ali drugače oblikovale, ustvarile in spoznavale vse civilizacije in kulture, mnoge so bile z gozdom tesno povezane ali od njega celo življenjsko odvisne, prenekatere so celo razvile posebno vrsto trajne harmonije med človeka in drevesa. V današnjem svetu, kjer marsikje povsem drugačne vrednote narekujejo ritmi in načina dela z naravo, pa nam to žal ne uspeva prav dobro. Primerov ravnanja z gozdom, ki so neizmerno daleč od kakršnekoli harmonije in trajnosti, je v svetu veliko. Vpražanje je, ali bomo divje izsekavanje in krčenje gozdov v nekaterih delih sveta lahko že pravočasno zaustavili. Odmevnih in mednarodno usklajenih akcij in gibanj za ohranitev tropskih in drugih gozdov je sicer vse več, v celoti gledano pa je bil njihov uspeh do sedaj razmeroma majhen.

A najprej se moramo vpražati, kaj sploh je gozd? Po definiciji organizacije FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) je gozd površina, večja od 0,5 hektarov (50 arov), na kateri drevje porazšarja vsaj 10 odstotkov površine in kjer drevesa dosežejo vizino vsaj 5 metrov. Podobna je tudi definicija v Sloveniji, kjer veljavni Zakon o gozdovih iz leta 1993 gozd opredeljuje kot zemljišče, poraslo z gozdnim drevjem v obliki sestoja ali z drugim gozdnim rastjem, ki zagotavlja katerokoli funkcijo gozda. Gozd so tudi vsa zemljišča v zarazanju, ki so kot gozd določena v prostorskem delu gozdnogospodarskega načrta. Po tem zakonu gozd niso posamično gozdno drevje, skupine gozdnega drevja na površini do 5 arov, neavtohtoni obrežni in protivettni pasovi drevja, drevoredi, parki, plantaže gozdnega drevja, obore za rejo divjadi in pazniki, porasli z gozdnim drevjem, če se za pazno uporabljajo, ne glede na to, kako so vpisani v kataster.

pomen gozda

Ne glede na to, kje na Zemlji živimo, je kakovost našega življenja odvisna od gozdov. Gozdovi sodelujejo pri uravnavanju podnebja (oblikujejo vremenske ujme, hladijo ozračje), krojenju vode in drugih snovi, izločenju vode, preprečujejo erozijo ter igrajo pomembno vlogo pri oblikovanju globalnih podnebnih sprememb. Biotska raznolikost gozdov je ena najbogatejših med vsemi kopenskimi ekosistemi. Gozdovi so za človeka že od nekdaj tudi dragocen vir naravnih surovin. Zagotavljajo mu les za gradnjo in kurjavo, pa tudi hrano, zdravila in razne sadove. Za preživetje sodobnega človeka je to sicer vedno manj pomembno, zato pa vse več ljudi razvitega sveta izbere v gozdu mir, sprostitve in okolje za rekreacijo.

Gozdove pogosto imenujemo "pljuča Zemlje". Izraz se je uveljavil zaradi pomembne funkcije gozdov pri krojenju plinov na našem planetu. Zelene rastline pridobivajo hrano v procesu, imenovanem fotosinteza. Z energijo sončne svetlobe izdelujejo iz vode in ogljikovega dioksida, ki ga sprejemajo iz zraka, glukozo. Ob tem nastaja kisik, ki ga izločajo v ozračje. To pa ni dihanje v pravem pomenu besede, saj rastline, tako kot živali, tudi dihajo. Hrano v celicah spreminjajo v energijo. Pri tem tudi rastline sprejemajo kisik in izločajo ogljikov dioksid. Kadar je svetlobe dovolj, rastline ob fotosintezi proizvedejo več kisika, kot ga porabijo, kadar je svetlobe malo, pa obratno: na račun dihanja proizvedejo več ogljikovega dioksida. Globalno gledano in v daljšem časovnem obdobju pa proizvedejo rastline več kisika, kot ga porabijo. Zato se je v milijonih let Zemljine zgodovine ta plin kopičil v naši atmosferi. Heterotrofni "porabniki kisika" so se namreč razvili kasneje kot organizmi, ki so ob fotosintezi izločali kisik. Šele sčasoma se je v ekosistemih ustvarilo ravnovesje med proizvodnjo kisika pri fotosintezi in njegovo porabo pri dihanju. Gozd, katerega glavna značilnost in največja biomasa so drevesa, naj bi nam tako zagotavljal kisik za življenje. Ob hitrem izginjanju gozdov se zato pogosto zastavlja vpražanje, ali se bomo v prihodnosti soočili s pomanjkanjem kisika. Krčenje gozdov je zagotovo eden največjih problemov ohranjanja okolja, ki terja takojšnje ukrepanje. A znanstveniki zatrjujejo, da gozdovi pri zalozah kisika na planetu ne igrajo pomembne vloge. Še prav v tropskem deževnem pragozdu nastane več kot 40 odstotkov kisika, ki ga na našem planetu proizvedejo rastline, pa organizmi tega ekosistema skoraj enako količino

kisika tudi porabijo: največ ga porabijo drobni razgrajevalci biomase, na primer mravlje, termiti, glive in bakterije. Kljub temu se nam ni treba bati, da bi nam v prihodnosti zmanjkalo kisika. Zaloge tega plina v Zemljini atmosferi so namreč nepredstavljivo velike: tudi če bi se zgali vse zaloge fosilnih goriv, vsa drevesa na planetu in vso organsko snov, shranjeno v prsti, bi porabili le nekaj odstotkov razpoložljivega kisika. Ne glede na to, kako nespametno ravnamo s svojim okoljem, teh ogromnih zalog kisika ne moremo občutno nadeleti.

V zadnjem času se vedno bolj zavedamo pomena gozda pri globalnem kroženju ogljika na našem planetu. Gozd igra pomembno vlogo pri sekvestraciji ogljika – odvzemanju ogljikovega dioksida iz ozračja in vezanju ogljika v biomaso gozdnega ekosistema. Drevesa, osnovni gradniki gozda, za svojo rast in razvoj ob fotosintezi prapajo iz atmosfere ogljikov dioksid in ogljik kopičijo v lesu, listju in opadu. V prehranjevalnem spletu je v obliki organskih spojin "ujet" tudi v heterotrofnih prebivalcih gozda (črvalih, glivah, bakterijah). Ker lahko gozd, kakor tudi ocean, sprejmeta in shranita velike količine ogljika za daljše obdobje, pravimo, da predstavljata "ponor ogljika" (ang. carbon sink). Ob kroženju gozdov ter kasnejšem izgorevanju lesa uporabljajo les za kurjavo, pa se ogljik hitro sproži nazaj v ozračje. Približno tretjino izpustov ogljikovega dioksida, ki so posledica človekove dejavnosti v zadnjem desetletju, je prispevalo kroženje tropskega deževnega gozda. Problem pa je dvoslojen: ob izgorevanju lesa se sproži v ozračje v obliki ogljikovega dioksida v biomaso "ujet" ogljik, hkrati pa se ob kroženju gozda zmanjšuje tudi zvevilo organizmov, ki so sposobni privzeti ogljikov dioksid iz atmosfere. Posledica višje vsebnosti ogljikovega dioksida v ozračju je večje ogrevanje ozračja ter različne podnebne spremembe. Večina strokovnjakov meni, da bodo te človeku prinesle več škod kot koristi.

Obsevniki gozdovi imajo pomembno vlogo tudi pri kroženju vode (hidrološki cikel) na Zemlji. V tem ciklu delujejo drevesa in druga gozdna vegetacija kot nekakšni "črvi vodnjaki": vodo, ki bi sicer ostala ujeta globoko v tleh, prapajo proti površini in jo v obliki vodnih hlapov izločajo v ozračje. Črpanje vode iz podzemnega zbiralnika poteka počasno in enakomerno ter tako pomaga preprečevati sezonske poplave in suše. Ob padavinah veliko vode zadržijo tudi gozdna tla, saj ostanki listja, lesa in humus sestavljajo vpojno plast, ki lahko vpije do ztirikrat več vode kot travnik in

osemnajstkrat več kot gola, neporasla tla. Ob pronicanju vode skozi gozdna tla, ki delujejo kot filter, se voda prečišči. Tako gozd zagotavlja isto pitno vodo ljudem in živalim.

Gozd ima pomembno vlogo pri preprečevanju erozije. Kroznje drevesne krošnje in listje, drobne vejice in prsti z mnogo organskimi snovmi pomagajo k počasnemu prenikanju vode v prst. Preplet korenin dreves in drugih rastlin zadržuje prst, gozdna vegetacija pa omili tudi vpliv vetra. Posegi v gozd, kakršni so streljanje, pretirano sekanje, požiganje ali celo goloseki, močno pospešijo erozijo.

V pestri združbi različnih biotopov tropskih in borealnih gozdov ter gozdov zmernega pasu živi več kot devetdeset odstotkov kopenskih vrst rastlin, živali in mikroorganizmov. Biotska raznolikost je med vsemi kopenskimi ekosistemi največja v tropskih gozdovih: lepeprav pokrivajo le 7 odstotkov kopnega, živi v njih več kot polovica vseh doslej znanih vrst na planetu. Strokovnjaki ocenjujejo, da živi na Zemlji 10 do 30 milijonov različnih vrst, a opisanih in taksonomsko uvrženih jih je zelo približno 1,7 milijona. Večina zelo neodkritih vrst živi verjetno v tropskem deževnem pragozdu, ki je zelo slabo raziskan. Prav tropski gozdovi pa so med vsemi gozdovi najbolj prizadeti. Vendar SCDB (Secretariat of Convention on Biological Diversity), ki deluje v okviru Združenih narodov, ugotavlja, da je ogrožena biotska raznolikost vseh tipov gozdov. Med glavnimi razlogi za izginjanje, degradacijo in fragmentacijo gozdov navajajo korenjenje gozdov za pridobivanje kmetijskih zemljišč, pretirano pazovanje, netrajnostno gospodarjenje z gozdom, vnos tujerodnih rastlinskih in živalskih vrst, razvoj infrastrukture (gradnja cest, hidroelektrarn, zbiranje urbanih odpadkov), rudarjenje in izkoriščanje drugih fosilnih goriv, gozdne požare, ki jih povzročijo ljudje, onesnaževanje in podnebne spremembe.

gozdovi v Sloveniji in po svetu

Današnje gozdove v svetovnem merilu razvrščamo na več načinov. Glede na sezonskost oziroma prilagojenost na letne mesece in glede na geografsko širino, kjer rastejo, razlikujemo tri glavne tipe gozdov: tropske gozdove, gozdove zmernega območja in borealne ali severne gozdove, tako imenovane tajge.

Danes gozdovi porazajo okrog 4 milijarde hektarov, kar je približno 30 odstotkov kopne površine Zemlje. Porazdeljeni so neenakomerno; več kot polovica svetovnih

gozdov leži v samo petih državah: v Rusiji, Braziliji, Kanadi, ZDA in na Kitajskem. 56 odstotkov gozdov na Zemlji leži v tropskem in subtropskem pasu, 33 odstotkov je borealnih in samo 11 odstotkov je gozdov zmernega pasu.

Slovenija je za Finsko in Švedsko tretja najbolj gozdnata država v Evropi. Brez lovekovega vpliva bi gozd porazil najmanj 93 odstotkov površine Slovenije. Za gozdove radi rečemo, da bi lahko bili ena od slovenskih značilnosti, če ne kar simbolov. Slovenci smo že od poselitve kar najtesneje povezani z gozdom, z njegovim krčenjem so naši predniki pridobivali obdelovalne površine, iz njega so dobivali surovine za graditev bivalz, kmetom je gozd v preteklosti vedno pomenil pomemben vir zaslužka ali rezervo za težke čase in, ne nazadnje, v nazih gozdovih se je skozi stoletja razvil izjemen način gospodarjenja z njimi. V Sloveniji, ki nima veliko drugih naravnih bogastev, so gozdovi že danes pomemben naravni vir, obenem pa imajo zveč ekološke, varovalne in socialne funkcije.

V Sloveniji je avtohtonih nekaj več kot 300 lesnatih rastlin, če ztejemo drevesa, grme in polgrme. Po podatkih Zavoda za gozdove Slovenije so bile v letu 2005 navedene najpogostejše drevesne vrste (računano po deležu v skupni lesni zalogi) navadna smreka (32,2 %), navadna bukev (31,7 %), navadna jelka (7,7 %), hrasti (skupaj 7 %), bori (skupaj 5,8 %) in plemeniti listavci (skupaj 4,5 %). V primerjavi z gozdovi drugje v Evropi, zlasti zahodni in srednji, rastejo v nazih skoraj samo avtohtone drevesne vrste. V preteklosti smo v gozdovih sadili tuje drevesne vrste v zelo majhnem obsegu, zdaj pa njihovo sajenje skoraj povsem opustili.

Naši edini zavarovani drevesni vrsti sta tisa (*Taxus baccata*) in bodika (*Ilex aquifolium*), ki sta v gozdovih po skoraj vsej Sloveniji marsikje postali že prava redkost.

Pretežni del Slovenije leži v območju bukovih rastišč (44 %), jelovo-bukovih (15 %) in bukovo-hrastovih (11 %). Ti gozdovi dobro uspevajo, nekoliko revnejša rastišča termofilnih listavcev in borov pa pokrivajo okrog 12 odstotkov slovenske gozdne površine.

kaj se dogaja z gozdom?

Odkar je lovek pred približno 11.000 leti prišel kmetovati, je izkril približno 40 odstotkov prvotnih gozdov, od tega tretjine v zadnjih dveh stoletjih, po industrijski revoluciji, za zadovoljevanje vse večjih potreb po hrani in energiji. Glede na prvotno stanje so se v največjem obsegu skrili gozdovi zmernih območij (za 65 %), potem tropski (za 45 %) in borealni (za 13 %). V Evropi je mas krčenja gozdov že minil, gozd marsikje ponovno zavzema površine, ki jih je nekoč porazal. Če vedno pa hitro izginjajo gozdovi predvsem v tropskem območju. V desetih letih, med letoma 1990 in 2000, je na našem planetu izginilo 94 milijonov hektarov gozda. To je 470-kratna velikost Slovenije. Največ gozda je uničena v zahodni Afriki in Južni Ameriki, nekaj manj v jugozahodni Aziji. Gozdni ekosistemi so prizadeti tudi zaradi "drobljenja" velikih sklenjenih površin gozda na manjše dele (fragmentacija). Naravnih, doslej za negospodarjenih gozdov je po ocenah v zmernih območjih le še 4 odstotke, v borealnih gozdovih 45 odstotkov in v tropskih 51 odstotkov. Krčenje gozdov je predvsem posledica zapletenih in močno ukoreninjenih socialnih in ekonomskih dejavnikov, med najpomembnejšimi je gotovo spreminjanje gozdnih površin v kmetijske in neprimerno gospodarjenje z gozdom, vključno s prekomernimi sečnjami, gozdnimi požari in prevelikim izkoriščanjem za domačo uporabo. Zato postaja po svetu v zadnjih desetletjih eden najpomembnejših ciljev gospodarjenja z gozdom trajnostno gospodarjenje, ki pa ga dobesedno spodbujata tudi stalno zmanjševanje gozdnih površin. Trajnostno gospodarjenje predvideva takšno in gospodarjenja, ki omogočata, da gozd trajno izpolnjuje vse svoje naloge in hkrati dolgoročno ohranja svojo biološko in ekološko stabilnost ter rastlinsko in živalsko pestrost. Žal ga zaenkrat resnično izvajajo samo v približno dveh odstotkih gozdov v zmernih območjih. Še prav je več tisoletno intenzivno gospodarjenje in zasajanje monokultur v večini evropskih gozdov pustilo močan pečat, evropski gozdarji marsikje spet dajejo prednost naravni obnovi pred umetno obnovo s sajenjem in se vse bolj zavedajo, kako pomembna za dolgoročno prilagodljivost in ohranitev gozdov je v negotovih razmerah v prihodnosti njihova genska raznolikost. V nekaterih delih Evrope je vse več raziskav usmerjenih v iskanje za redkih ohranjenih naravnih populacij posameznih drevesnih vrst, v drugih delih izhajajo načine za ohranitev njihove genske raznolikosti. V mnogih takzanih mednarodnih projektih aktivno sodeluje tudi Slovenija.

Samo želimo si lahko, da bo v prihodnosti na Zemlji manj gozdov, ki jih bodo posekali, če preden bo v njih kdorkoli sploh poskusil s trajnostnim in sonaravnim gospodarjenjem.

Površina gozdov v Sloveniji je več kot 130 let vztrajno narazna predvsem zaradi opustitve kmetijstva v tekoče dostopnih predelih; k temu je pripomoglo izseljevanje prebivalstva s podeželja. Zaradi goratosti, tekoče prehodnosti krazkega sveta in velikega deleža tekoče dostopnih gozdov na eni strani in primerne gospodarjenja na drugi je na območju Slovenije v preteklosti lovek vplival na gozd manj usodno kot v večini drugih delov srednje Evrope. Zato so gozdovi razmeroma dobro ohranjeni, zlasti glede pestrosti drevesnih vrst in sestojev. Tradicija gozdarstva na Slovenskem je izredno stara. Že v drugi polovici 19. stoletja so se naši gozdarji uprli golosemu gospodarjenju in uvedli primernejšo in varnejšo prebiralno selnjo. V istem obdobju so na Kočevskem že zavarovali več pragozdovnih ostankov. Napredno usmerjenost je slovensko gozdarstvo nadaljevalo po drugi svetovni vojni. Slovenija je leta 1949 kot edina država poleg Švice v vsej državi prepovedala goloseni sistem gospodarjenja, kar pomeni, da gozd sekamo samo na majhnih površinah in zeto postopoma. S svojim sonaravnim in večnamenskim gozdarstvom si je tako Slovenija pridobila ugled ne samo v Evropi, ampak po vsem svetu.

osnovna vprašanja o gozdu

Je Slovenija gozdnata država?

Je bilo v preteklosti v Sloveniji več gozdov, kot jih je danes (primerjalno pred naselitvijo loveka, po naselitvi, kaj se dogaja danes)?

Kaj se dogaja z gozdovi v svetovnem merilu?

Zakaj gozdovi izginjajo?

Kakšne so lahko posledice izginjanja gozdov?

Kakšen je pomen gozda za ohranjanje naravnega ravnotečja?

Kakšen je pomen gozda za loveka?

Kaj se v gozdu dogaja z odmrliimi organizmi, če vanj ne posega lovek? Zakaj je to pomembno?

Ali v gozdu živijo »dobri« in »slabi« organizmi (odnos do čivali, kot je npr. krastača, zveri, njihov pomen v gozdu)?

Ali je prav, da lovek izsekava gozd? (poudariti pomen TRAJNOSTNEGA gospodarjenja z gozdom, les je kljub temu za loveka pomembna surovina).
Kaj lahko stori vsakdo od nas za ohranjanje gozda in naravnega okolja?

o razstavi in knjigi Skrivnosti gozda

Razstava Skrivnosti gozda je v Prirodoslovnem muzeju Slovenije na ogled od 30. 11. 2007 do 9. 2. 2009. Predstavlja eno od poglavij scenarija nove stalne razstave, ki jo Prirodoslovni muzej Slovenije že nekaj let pripravlja za novo stavbo. Ta naj bi bila predvidoma zgrajena v prihodnjih letih v Biološkem sredisku. Na približno sto kvadratnih metrih je predstavljen gozd kot ekosistem. Obiskovalec si ob ogledu najprej zastavi vprašanje, kaj gozd sploh je, spozna različne vrste gozdov in se zave, da se je sestava gozda v preteklosti nenehno spreminjala. Izve, da gozdovi v svetovnem merilu izginjajo, v Sloveniji pa njihova površina narazloma. Hudomužne karikature prikazujejo pomen gozda, omenjeno je tudi trajnostno gospodarjenje z gozdom. Velik del razstave je namenjen "glavnim igralcem": drevesom kot osnovnim gradnikom in glavni značilnosti gozda; glivam, ki razveseljujejo gobarje, a je njihov izjemen pomen za ohranjanje ravnovesja v ekosistemu nazim omenjeno inoma skrit; Oivalim, nekaterim med ljudmi priljubljenim, drugim neznanim, tretjim osovraženim in strah vzbujajočim. Predstavljene so tudi nekatere zanimivosti iz življenja gozdnih prebivalcev ter odnosi med organizmi, tako pomembni za preživetje vrst ter ohranjanje biotske raznolikosti in vitalnosti gozda. Življenjski prostori v gozdu so prikazani ob zestranskem drevesu, nekakšnem izseku gozda v Oivo, s ztevilnimi dermoplastikami nekaterih značilnih gozdnih vreten arjev, gliv in nevreten arjev. Za obiskovalce bo zagotovo zanimivo tudi raziskovanje gozda ponoči, kjer lahko z baterijsko svetilko v roki ugotavljajo, katere Oivali so v gozdu dejavne ponoči in prisluhnejo oglašanju teh Oivali. Dodan je leze z epec geologije, ki se na kratko dotakne glavnih kamnin slovenskih gozdnatih pokrajin in nastanka tal.

Na velikem ekranu si je mogoče ogledati triminutni film o ogroženosti gozda **Drama v gozdu**, ki sta ga posnela Umanotera in RTV Slovenija. Na računalniškem kiosku z dotikalnim ekranom pa bodo otroci (in morda ne samo otroci!) z veseljem zaigrali računalniško igrico ter se preizkusili v poznavanju različnih plodov gozdnih dreves.

Besedila na razstavi so kratka in jedrnata, različne interaktivne predstavitve pa ponujajo možnosti za raziskovanje, preizkušanje, kritično razmislijanje in učenje z izkuznj. Tako obiskovalci brez truda in z veliko motivacije sprejmejo glavna sporočila razstave.

Razstavo vsebinsko nadgrajuje knjiga z istim naslovom (Skrivnosti gozda). Besedila za knjigo je napisalo 17 avtorjev, vrhunskih strokovnjakov s področja biologije, gozdarstva in geologije. Na 167 straneh so obzirneje predstavljene vse glavne teme, ki jih obravnava razstava: bralec spozna gozdove v Sloveniji in po svetu ter njihov pomen ter razvoj gozdov na našem ozemlju po ledeni dobi. V poglavju življenje v gozdu spozna drevo kot osnovni gradnik gozda, pa tudi glive in njihov pomen za rast gozda in delovanje ekosistema ter prebivalce različnih življenjskih prostorov, od kroženj, do gozdnih tal in opada, sušic in podrtic. Predstavljena je tudi problematika velikih zveri pri nas in po svetu ter nekateri zanimivi odnosi med gozdnimi organizmi (teritorialnost, življenje v skupnosti pri gozdnih sesalcih, prehranjevanje ptic in čuvelj, sporazumevanje pri čuveljah, razmnoževanje čuvelj, zajedalci) in gozdoponoša. Knjiga je opremljena s zvevilnimi fotografijami, risbami, skicami in preglednicami.

izhodišča za pogovor o okoljski vrednosti filma

Dr. Anka Zupan (Zavod RS za zoološko, vodja prenove učnega centra Okoljske vzgoje)

uvod

Pri pouku je na splošni ravni kot cilj okoljske vzgoje največkrat omenjeno: ozavestiti učence, razviti pravičen odnos do okolja, narave. Ob tem pa se nam ne malokrat zastavlja vpražanje: Kaj pomeni »pravičen odnos«? Podrobnejša analiza pokaže, da obstajajo zelo različni odnosi do narave in okolja, češar se njihovi nosilci običajno ne zavedajo. Pogosto je poudarjen le »varovalen odnos« (kar je razvidno že iz izraza »vzgoja za varovanje okolja«), obstajajo pa že zvevilni drugi; v odnosu do narave in okolja se človek lahko pojavlja:

- kot uporabnik, v najslabšem primeru izkoriščevalca narave,
- kot bolj ali manj moder upravljalec narave in njenih virov,
- kot obudovalca »neokrnjene« narave,
- kot neločljivo del naravnega okolja, kot »vlakno v mreži življenja«.

Le v zadnjem primeru se človek zaveda, da so vsi elementi v okolju, vključno z njim, neločljivo povezani in da ima vsaka dejavnost vrsto učinkov, ki jih prej ali slej občutimo na svoji koži. In prav to močno sporočilno noto ima film *Šiš*. S tem se okoljska vzgoja razširi in ne pomeni le vzgoje za obudovalanje, varovanje in ohranjanje naravnega okolja, kar je sicer pomembno, ni pa dovolj.

kaj nam nudi film s stališča okoljske vzgoje?

Film ima svojo nenadomestljivo doživljajsko vrednost že sam po sebi, saj celovito in ustveno prevzame učence. V kombinaciji z različnimi opazovalnimi nalogami (npr. gozdne učne poti ali ogled razstave o gozdu) pogloblja doživljanje in ljubezen do narave.

Ob filmu učenci, če so motivirani in vodeni, razvijajo občutljivost in zavest za:

- zavedanje vrednosti naravnega okolja (npr. ekosistem gozd . neokrnjena narava, raznolikost živalskih in rastlinskih predstavnikov) in vrednotenje slovenske naravne in kulturne dediščine, biotske in kulturne raznolikosti;
- varno ravnanje z vsemi viri (npr. uporaba obnovljivih virov . vetrna energija; vetrnica iz odpadnih materialov; ponovna uporaba odpadnih materialov npr. kolo za električno energijo);

- ob utek za lepoto v naravnem okolju, ob udovanje in spoztovanje, pa tudi Oeljo po ohranjanju okoljskih vrednot (npr. udovit primer neokrnjene narave . gozd, stoletno drevo, ista voda, Oivali ō);
- odgovorno ravnanje do narave in vseh Oivih bitij (ti primeri se v filmu kar nizajo ō);
- zavedanje o posledicah ravnanj ljudi in njihovih u inkov za naravo, soljudi in Oiva bitja nasploh (film sam ponuja odgovore!);
- zavedanje o pomenu spremembe Oivljenjskega sloga (v filmu npr. na in Oivljenja druOine) ter skupne dejavnosti pri rezevanju okoljskih problemov (rezevanje gozda pred posekom);
- zavedanje o posledicah danaznjega ravnanja, navad in Oivljenjskega sloga za prihodnost, ob tem primerjajo in vrednotijo razli ne, okolju bolj in manj prijazne na ine zadovoljevanja osebnih in skupnih potreb ter oblikujejo vizijo zaOelenega razvoja v prihodnosti.

Pri tem skrbimo, da u enci razvijajo:

- pozitivna staliz a do varovanja in ohranjanja okolja in prostora ter do trajnostnega razvoja, takega, ki ne ogroOa zadovoljevanja potreb prihodnjih generacij;
- sposobnosti vrednotenja . razjasnjevanja in tehtanja okoljsko pomembnih vrednot, kot so spoztovanje Oivljenja, obzirnost, var nost.

U itelj je ob tem je povezan z u enci v dialogu o skupnem rezevanju teOav in iskanju odgovorov, ki jih pogosto tudi sam ne pozna vnapr ej. Gre za uvajanje problemsko usmerjenih dialogov, razprav, diskusij med u enci v razredu. Spodbuja izraOanje razli nih mnenj, pogledov, domnev, navaj anje moOnih vzrokov in rezitev, njihovo soo anje, tehtanje, podpiranje z argumenti, vOivljanje v perspektivo drugih. Pri tem se znanje bogati, staliz a raz iz ujejo; u enci iz ejo rezitve, ko na primer navajajo moOne vzroke za (okoljsko problemati ne) pojave in pri tem razvijajo kriti no mizljenje ō

Pri vodenju razgovora z u enci moramo imeti v mislih pomembnost vprazanj, ki si jih zastavljamo, ob zavedanju, da u enci ne morejo predlagati »pravih«, temve le moOne rezitve in da pri odlo anju igrajo pomembno vlogo njihove vrednote in socialni procesi. Zato je pomembno, da pri u encih razvijamo kriti no mizljenje. Kriti no mizljenje ni le tehnika, ampak vsebuje tudi moralni vidik . pogum, da ne sprejemaz

pasivno vsega, kar se dogaja, zavedanje omejitve lastnega znanja, vztrajanje kljub oviram in podobno. Glede na medsebojno povezanost pojavov je za trajnostno prihodnost nujno razvijati tudi ekosistemsko mišljenje. Ob tem je pomembno, da učenci osvojijo pojem »sistema« na raznih primerih (ne le ekosistema gozd) in spoznajo vrste odnosov in sovplivanja med deli sistema (kroženje snovi, pretok energije, prehranjevalne verige, spleti; medvrstni odnosi itd.). To je osnova za spoznavanje in ozaveževanje o zveževnih, pogosto tudi nenameravanih in nezavedanih posledicah, ki jih ima poseganje v kompleksne naravne enote, npr. ekosistem gozd (izsekavanje dreves, goloseki itd.).

Lahko pa se tudi oddaljimo od filma, tako da učenci analizirajo vsakdanje življenjske izkušnje in navade (ob prehranjevanju, ob preživljanju prostega časa, potovanjih itd.) z vidika vplivov na okolje.

napis na steni, povej! vaja

Namenjena je ugotavljanju izhodišnega poznavanja določenih pojmov, izrazov in tudi stalizmov pri učencih, na nevsiljiv način. Cilj vaje je priklicati obstoječe razlage pojmov, povezanih z okoljsko vzgojo, jih z »združenimi močmi« razziriti, poglobiti, po potrebi spremeniti in ugotoviti zveze med njimi.

Postopek

1. Na steno razobesimo različno napisane pojme, katerih poznavanje želimo v skupini (razredu) preizkusiti. Te je treba prilagoditi razvojni stopnji in ciljem, ki jih zasledujemo.
2. Udeleženci se nato sprehodijo po prostoru, snamejo list, na katerega se želijo odzvati, napizejo (in prilepijo) odgovor na iztočnice: KAJ TO POMENI? ZAKAJ JE TO POMEMBNO? MOJE STALIŠČE, nato izberejo novega člana, ki s seboj prebere tudi odgovore drugih, se morda nanje odzovejo. V tej fazi se ne pogovarjajo med seboj.
3. Skupno pregledamo odgovore oz. odzive na posamezne pojme; ugotovimo ustreznost, bogastvo idej, strinjanje; tudi vrzeli. Po potrebi posredujemo dodatne informacije ali vire (npr. list z opredelitvami).

primer

Na karticah je zapisanih nekaj pojmov, ki so v tesni povezavi z okoljsko vzgojo.

Trajnostni razvoj

Varstvo narave

Ekosistem

Prehranjevalna veriga

Biotska pestrost

Vetrna energija

Neobnovljivi viri

Okoljske vrednote

Obnovljivi viri

Oglejte si razobezene pojme . mol e, brez razpravljanja s sosedi , in si izberite postopno po en pojem, ki ga 0elite razlo0iti!

Za izbran poljubni pojem na listek s tiskanimi rkami zapizite razlago, asociacijo, vpražanje, konkreten primer ali kaj podobnega, kar po vazem mnenju najboljše opredeljuje ta pojem.

List prilepите pod pojem.

To ponovite toli kokrat, kolikor idej (in asa) imate!

Oglejte si vse razlage, ki so nastale!

(Mo0nost: na listke ozna ite s plusom »+« vaze strinjanje, z minusom ». « nestrinjanje, z vpražajem »?« pa nejasnosti. Ob tem se lahko pogovarjate, izmenjujete mnenja.)

Vir: Ÿorgo A. in sodel. (2002) Okoljska vzgoja. U benik za izbirni predmet v 7., 8., in 9. razredu devetletne osnovne zole. Maribor: Obzorja

razprava o okoljskih dilemah, vaja

Za primer lahko vzamemo eno od dilem, ki se pojavlja v filmu.

Ali gozd posekati in s tem vzeti prostor redkim Oivalskim vrstam . na tako pridobljenem prostoru bi uredili cesto, ki bi povezovala vasi in mesto?

Pri soo anju razli nih odgovorov smo pozorni predvsem na utemeljitve (zakaj je kdo ZA ali PROTI izsekavanju gozda). Ali u enci upoztevajo obe plati dileme . naravovarstveno in ekonomsko; ali se znajo »odlepiti« od konkretne situacije in razmizljajo zirze o vrednotah, ki stoje »za« rezitvami; kakzno staliz e imajo do »pravice do Oivljenja« ogro0enih Oivalskih vrst, do ljudi, ki potrebujejo cesto; kako razumejo pomen gozda kot naravnega ekosistema za naravno ravnovesje, klimatske spremembe, biotsko pestrost, 0 in tako dalje

okoljsko pomembna staliz a, vaja

Cilj je spodbuditi argumentirano skupinsko razpravo o okoljsko pomembnih staliz ih; ozavestiti udele0ence o skrivnih predpostavkah in vrednotah, ki stoje za razli nimi pogledi.

Postopek

1. Osebna opredelitev do posameznih trditev in njihove pomembnosti.
2. Razprava v skupinah od 3 do 5 udele0encev. Priti morajo do soglasja o pomembnosti vidikov, da lahko ustvarijo skupen »diamant« (varianta: skupina ima opazovalca, ki opazuje potek, dinamiko, argument 0).

Izvajanje

Spodaj je naztetih nekaj trditev, ki izra0ajo razli na staliz a v zvezi z gozdom. Pri vsaki trditvi s ztevilko ozna ite svoje staliz e.

Posamezne ztevilke pomenijo:

- 1 . najmanj se strinjam, 2 . srednje se strinjam, 3 . najbolj se strinjam.

1. V naravi je stalnica izbor z izlo anjem manj vitalnih, manj zdravih in rastiz u manj prilagojenih dreves.
2. Gozd nudi hrano, zato iz e in domovanje mnogim Oivim bitjem ter vzpostavljanje biološkega ravnote0ja.
3. Drevesa obstajajo mnogo dlje kot lovek.

4. Neko dreves niso gojili kot monokulturo.
5. Med rastjo drevesa vsrkajo veliko količino ogljikovega dioksida in v ozračje oddajajo kisik.
6. Gozdovi so izpostavljeni kislemu dežju, glivicam in škodljivcem, zato jih morajo s pomočjo letal redno zadrževati z apnom, fungicidi in insekticidi.
7. Znane so zgodbe o propadu civilizacij zaradi poseka gozdov, ki priča o izjemni soodvisnosti človeka in narave.
8. Sonaravno gospodarjenje je način ravnanja z gozdniimi ekosistemi, ki temelji na negi gozda ter zagotavlja njegovo ohranitev in vrstno pestrost.
9. Osnovni ukrep pri negi gozda je izbira drevja za posek.

umestitev filma v učne načrte

okoljska vzgoja

povzetek iz posodobljenega kurikula (10. december 2007)

Ob filmu **Tea** učenci razvijajo zavest in občutljivost za okolje in okoljske probleme, razvijajo občutje za lepo okolje, občudovanje in spoštovanje ter željo po ohranjanju okoljskih vrednot, kar je prvi izmed navedenih ciljev posodobljenega kurikula okoljske vzgoje.

Povzetek iz poročila ZRŠS o spremembah in novostih v predlogu posodobljenega kurikula. Avtorji gradiva: Anka Zupan (predsednica Podrobne komisije za spremljanje in posodabljanje učnega načrta za okoljsko vzgojo), prof. dr. Barica Marenti Požarnik, prof. dr. Ana Vovk Korže, mag. Mojca Oreš. 10. december 2007.

»Nobenega dvoma ni, da okoljska vzgoja, pojmovana zbirno kot vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj, pridobiva tudi v mednarodnem merilu vse pomembnejše mesto v kurikulumu na vseh stopnjah znanja. Eden od vzrokov je prav gotovo ta, da so okoljske, zlasti podnebne spremembe, ki jih je povzročil človek, dosegle kritično raven. Prav v vzgoji in izobraževanju pa vidijo mednarodni strokovnjaki, zlasti tisti v okviru Unesca in evropskih organizacij, bistveno sredstvo za uresničevanje vizije prihodnosti, ki jo označuje učinkovito varstvo okolja in trajnostno gospodarjenje z naravnimi viri.

Vsebine in cilji okoljske vzgoje kot vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj se vsebinsko in metodološko vključujejo v vse predmete. To pomeni, da okoljska vzgoja ni le stvar posameznega predmeta, temveč je medpredmetno področje. Značilnost okoljske vzgoje kot medpredmetnega področja je poudarek na vrednotah in usposabljanju za praktične aktivnosti in smotrno (demokratsko) odločanje, ki temeljijo na kakovostnem, proučenem, dobro razumljenem in povezanem znanju, zato se cilji in vsebine okoljske vzgoje uresničujejo ne le znotraj posameznih splošnoizobraževalnih predmetov, temveč tudi v okviru obvezno izbirnih vsebin, v okviru dnevov dejavnosti, zolskih projektnih tednov, zolskih projektov, dejavnosti ali kot del interesnih dejavnosti.

Komisija je mnenja, da je uvajanje okoljske vzgoje, pojmovane zbirno kot vzgoje in izobraževanje za trajnostni razvoj, predstavlja eno od prednostnih področij. Ekonomska skupina za Evropo pri Združenih narodih je proglasila obdobje 2005. 2014 za desetletje vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj. S tem se okoljska vzgoja ne posveča le spoznavanju in varovanju naravnega okolja, ampak se pomembno razširi na obravnavanje zapletenih odnosov med naravo, človekom, družbo in ekonomijo.

Okoljska vzgoja je medpredmetno področje s specifičnimi cilji in vsebinami, ki se

povezano vključujejo v razne predmete. Naloge medpredmetnih področij so med drugim: "Spodbujati razpravo v zvezi z vrednotami in mnenji; prispevati potrebno znanje in razumevanje ter se opirati na praktične aktivnosti, razvijati sposobnosti odločanja in odnos med posameznikom in skupnostjo." (Povzeto po britanskem nacionalnem kurikulumu.)

Okoljska vzgoja sovпада z deklaracijo Decade of Education for Sustainable Development. V obdobju 2005. 2014 je UNECE (Ekonomsko-socialni svet Združenih narodov) proglasil za »desetletje vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj«. V izobraževanju za trajnostni razvoj so ključne teme vzgoje in izobraževanja: odprava revzine, aktivno državljanstvo, mir, etika, odgovornost v lokalnem in svetovnem okolju, demokracija in vladanje, zakonitost, varnost, lovekove pravice, zdravje, enakopravnost med spoloma, kulturna raznolikost, razvoj podeželja in mest, gospodarstvo, vzorci porabe in proizvodnje, korporacijska odgovornost, varstvo okolja, gospodarjenje z naravnimi viri ter biotska in krajinska raznovrstnost. Poudarek je na etičnih razsežnostih vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj, kot so vpražanja odgovornosti do prihodnjih generacij, sožitja med generacijami in vpražanja odnosov med ljudmi.

Več na povezavi:

http://portal.unesco.org/education/en/ev.phpURL_ID=27234&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

spoznavanje okolja

- spoznavanje samega sebe in drugih (kot posameznika, posameznice); svojega mikro- in makrookolja (držina, razred, zola, kraj, država); kompleksnost odnosov med ljudmi (ljubezen, spoštovanje, sodelovanje, konflikti ...);
- razvijanje spoštljivega in strpnega odnosa do drugih ter spoštovanje naela enakosti spolov;
- razvijanje spoštljivega odnosa do naravnega, kulturnega in družbenega okolja;
- ugotavljanje obstoja in dožemanje pomena pravil družbenega življenja, lovekovih pravic in dolžnosti;
- pridobivanje občutka, da smo del zgodovine, ki jo tudi oblikujemo in zapuščamo prihodnjim generacijam;

- odkrivanje in spoznavanje Oive in neOive narave, njene raznolikosti, povezanosti ter spremenljivosti;
- oblikovanje pozitivnega odnosa do Oivih bitij in narave kot celote;
- razvijanje odgovornega odnosa do okolja in spodbujanje zanimanja za varovanje narave;
- spoznavanje Oivih bitij in njihovih Oivljenjskih okolij;
- spoznavanje loveka kot sestavnega dela narave;
- odkrivanje in spoznavanje značilnosti domače pokrajine in Oivljenja loveka v tej pokrajini ter razvijanje spoznanj o lovekovem spreminjanju okolja;
- razvijanje pozitivnega odnosa do pokrajine, ki nas obdaja;
- spoznavanje lastnosti svetlobe;
- spoznavanje lastnosti zvoka.

slovenščina

- Uenci razmisljajo in sprejemajo različna neumetnostna in umetnostna besedila, ki so predstavljena neposredno ali posredno (medijsko), iz besedil izlušči temeljne vrednote (npr. resnično/neresnično, prav/narobe, pošteno/nepošteno) in se tako učijo presojati tuja ter svoja besedila.
- Uenci gledajo risanke in filme, razlikujejo risanko/igrani film od dokumentarnega, umetniški film od trivialnega ter primerjajo risanke/filme z njihovimi književnimi predlogami.
- V okviru medijske vzgoje se učenci za nejo zavedati izpostavljenosti medijem, na katere naletijo vsak dan, in se usposobijo za kritično presojanje in vrednotenje njihovih izdelkov. Razlikujejo umetniški in trivialni film.

Ob ogledu filma **Tea** pri predmetu slovenščina se posebej priporoča povezava na [Osnovne pravljice](#). Primerjava barbnih svetov v različnih umetniških delih.

naravoslovje, 4. in 7. razred

»Uenci naj pri pouku naravoslovja in tehnike naravo in tehniko izkustveno doživljajo, jo spoznavajo, z delom spreminjajo in z različnih stališč vrednotijo posege vanjo. Ob izkuznjah z naravo in tehniko se učijo ceniti vse, kar je dobro, lepo, res in prav. Učijo

se sami in skupaj z drugimi presoja, kaj je prav, se odloži in delovati v svoje in skupno dobro.« Iz učnega predmeta naravoslovje in tehnika.

družba, 4. in 5. razred

»Poudarek in namen predmeta je spoznavanje razmerja med posameznikom, družbo in okoljem. Gre za procesno doživljanje in vrednotenje okolja. Pri tem mislimo na fizično, socialno, emocionalno, kulturno, zgodovinsko in naravno, torej okolje v vseh njegovih sestavinah, medsebojnih interakcijah ter soodvisnostih.« Iz učnega predmeta družba.

Ogled filma pripomore k cilju 2.1.1 Ljudje v prostoru, spoznavanje geografskih tem z vidika medsebojnega vplivanja pokrajine na življenje ljudi in ljudi na spremembo pokrajine ter ciljem 2.1.3 Ljudje v družbi, saj učenci:

- ugotavljajo in izbirajo dejavnike, ki omogočajo samorazumevanje, prepoznavajo oblike, pomene in povezanosti življenja v družinah, lokalnih skupnostih ter v globalni družbi;
- spoznajo in razumejo pomen temeljnih človeških ter otroških pravic in odgovornosti;
- razumejo pomen sodelovanja med ljudmi, spoznajo načine in oblike sodelovanja, tekmovanja, nasprotovanja, konfliktov ter rezevanja konfliktov;
- spoznajo družbene razlike med ljudmi, razumejo in tehtajo okolizine, ki vplivajo na družbeno povezanost ter izobčlenost posameznih skupin prebivalstva;
- razumejo in tehtajo (pozitivne in negativne) vplive sodobnega tehnološkega ter gospodarskega razvoja na kakovost življenja in okolja;
- zavejo se pomena načrtovanja razvoja, osvojijo (na primeru) pojem sonaravnega oziroma trajnostnega razvoja.

geografija, 6. in 9. razred

Izbor splošnih ciljev predmeta:

- učenci spoznavajo vrednote in enkratnost slovenske pokrajine, razvijajo ljubezen in spoštovanje do slovenske naravne in kulturne dediščine;

- spoznavajo nujnost smotrne rabe naravnih dobrin in s tem povezanega varovanja naravnega okolja za prihodnje generacije;
- spoznavajo vlogo manjšin kot mostu med narodi na primeru Slovenije in območij sosednjih držav, kjer živi slovensko prebivalstvo;
- spoznavajo bogastvo različnosti ljudstev na zemlji in se vzgajajo v spoštovanju te različnosti ter strpnosti do drugih njih po veri, rasi, jeziku in navadah;
- spoznavajo lepote in geografsko pestrost Slovenije.

državljska vzgoja in etika, 7. in 8. razred

Izbor specifičnih ciljev predmeta:

- sposobnosti za samoopazovanje in spoštovanje lastne osebnosti kakor tudi drugih oseb, spoštovanje dostojanstva in opazovanje okolja;
- sposobnosti za vražanje v družinske in krajevne skupnosti, narodno in državljansko skupnost;
- socialna država in sposobnost za vključevanje v druge, izražanje lastnih ter upoštevanje drugih stališ;
- občutek odgovornosti za lastno ravnanje in ravnanje skupnosti;
- sposobnosti za prepoznavanje krivic, diskriminacije, stereotipov, predsodkov, pristranskih, na ozke interese vezanih stališ in nepravilnih ravnanj;
- sposobnosti za strpno in razumno razrezevanje medosebnih ter družbenih konfliktov, sposobnosti za razumevanje različnih kultur, verovanjskih in vrednotnih sistemov;
- sposobnost in zanimanje za dialog med skupinami, narodi, kulturami in državami;
- temeljne motivacije za odgovorno delovanje v občini in ziri lokalni skupnosti (lokalne, regionalne, nacionalne in mednarodne);
- temeljne etične in državljanske občutljivosti.